

- С. 2.
22. Там само. – 2008. – № 1. – С. 1.
23. Там само.
24. Див.: У темряві сомалійські пірати помилилися судном [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <http://tsn.ua/svit/u-temryavi-somaliiski-pirati-pomililisya-sudnom.html>
25. Там само.
26. Давыденко А. А. Морское пиратство: новый виток эскалации [Електронний ресурс] / А. А. Давыденко. – Режим доступу: <http://www.sovfracht.info/?PageID=437>
27. Ромашев Ю. С. Проблемы борьбы с пиратством на рубеже веков / Ю. С. Ромашев // Право и политика. – 2000. – № 4. – С. 91.
28. Див.: Борьба с пиратством становится проблемой морской международной безопасности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transbez.com/info/sail/piratefight.html>
29. Ромашев Ю. С. Проблемы борьбы с пиратством на рубеже веков. – С. 91.
30. К проблеме морского пиратства : рабочий докл. Междунар. морской организации. – ИМО, 2004. – С. 23–24.
31. Комаров К. Рабочие будни пиратов / К. Комаров // Взгляд. – 2005. – 10 авг.
32. Там само.
33. Цуркан Р. Пірати ХХІ століття / Р. Цуркан // Дзеркало тижня. – 2003. – № 7 (432). – С. 7.
34. Там само.
35. Виноградова О. Пірати нашого часу / О. Виноградова // Нафтогазова вертикаль. – 2001. – № 7. – С. 22.
36. Шарафеева Н. Пірати ХХ століття / Н. Шарафеева // Білоруська ділова газ. – 2003. – 10 січ.
37. Виноградова О. Захват пиратами українських моряків / О. Виноградова // Нафтогазова вертикаль. – 2005. – № 9. – С. 5.
38. Поліщук В. Пірати захопили українців? / В. Поліщук // Поступ. – 2002. – № 118 (974). – С. 22.
39. Кінах А. З пиратством потрібно боротися всім світом / А. Кінах // Інтернет-портал РНБО України, 2005.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2011 р.

M. Baymurotov, G. Potapchuk

**MARINE PIRACY: ACTUALIZATION IS IN A MODERN PERIOD AND
NEGATIVE INFLUENCE ON INTERNATIONAL LAW AND ORDER**

In the article the processes of actualization of marine piracy are probed in a modern period and his negative influence on an international law and order.

УДК 341.1

Б. Я. Кофман

**СПРИЙНЯТТЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИХ ВИБОРЧИХ СТАНДАРТІВ**

Постановка проблеми. Питання сприйняття національним законодавством України міжнародних виборчих стандартів належить до найбільш складних правових проблем, що демонструють співвідношення і взаємодію міжнародного і національного правопорядків, міжнародного і національного права.

Ступінь наукової розробки теми. Слід зазначити, що в Україні актуальні проблеми безпосередньої демократії, народовладдя і, зокрема, різні аспекти правового регулювання виборів, дії виборчого законодавства досліджували В.Д. Бабкін, М. О. Баймуратов, Ф. Г. Бурчак, І. Ф. Бутко, Р. К. Давидов, В. М. Кампо, Р. П. Князевіч, М. І. Козюбра, В. В. Копейчиков, М. І. Корнієнко, Л. Т. Кривенко, М. І. Малишко, П. Ф. Мартиненко, О. В. Марцеляк, В. В. Медведчук, В. Ф. Мелашенко, О. М. Мироненко, Г. О. Мурашин, Нгуєн Ань Туан, Н. Р. Ніжник, М. П. Орзіх, В. Ф. Погорілко, П. М. Рабінович, А. О. Селіванов, В. Ф. Сиренко, М. І. Ставнійчук, А. П. Таранов, В. Я. Тацій, Є. А. Тихонова, Ю. М. Тодика, В. Л. Федоренко, О. Ф. Фрицький, В. В. Цветков, М. В. Цвік, П. Ф. Чалий, В. М. Шаповал, Ю. С. Шемшученко, Н. Г. Шукліна, Л. П. Юзьков, А. І. Ющик, В. Д. Яворський та ін. Зазначені дослідники також розглядали і проблематику міжнародних виборчих стандартів, проте це здійснювалося здебільшого в правозастосовному аспекті реалізації норм виборчого права і виборчого законодавства, а не в сучасних умовах зростання значення цієї групи міжнародних стандартів прав людини в контексті обов'язкового їх дотримання державами-учасниками міжнародних міждержавних угод з питань організації виборів та виборчого процесу.

Тому *метою статті* є дослідження актуальних сучасних проблем сприйняття міжнародних виборчих стандартів національним законодавством України.

Виклад основного матеріалу. Систематичний аналіз питань сприйняття національним законодавством незалежної держави міжнародних виборчих стандартів свідчить, що ця проблематика має досить поширене доктринальне забезпечення. У цьому контексті істотним методологічним наповненням відрізняється доктринальна позиція Керівника групи міжнародно-правових досліджень Інституту моніторингу чинного законодавства Республіки Узбекистан професора Б.І. Ісмаїлова, котрий вважає, що «неминуща політико-правова цінність міжнародних виборчих стандартів стала особливо очевидна в новому, ХХІ сторіччі, коли багато держав гармонізують принципи, на яких будуються їхні правові системи, визнаючи право громадян на рівний доступ до інформації, на участь в управлінні країною, право обирати і бути обраними як основні права людини» [1].

Даний дослідник, узагальнюючи загальний онтологічний підхід до проблематики міжнародних виборчих стандартів більшості представників міжнародної і конституційної доктрин, розуміє під ними *принципи міжнародного права* (виділено нами. – Авт.), що належать до виборчих прав громадян, до організації і проведення виборів [2].

Справедливо вважаючи, що принципи міжнародного права це найбільш загальні правила поведінки учасників міжнародних зносин (точніше, загальні правила, основні засади поведінки суб'єктів міжнародного публічного права. – Авт.), Б. І. Ісмаїлов відзначає, що як такі вони впливають на встановлення міжнародно-правових норм як більш конкретних правил поведінки [3].

Таким чином, той чи інший принцип міжнародного права не тільки може визначити виникнення більш конкретних правил поведінки (прогностичний критерій. – Авт.), але й підкоряє їх собі (субординаційний критерій. – Авт.), що знаходить вираження в тім, що більш конкретні правила поведінки узгоджуються між собою й у той самий час узгоджуються з принципом як більш загальним правилом поведінки (координаційний критерій. – Авт.).

Виділення нами прогностичного, субординаційного і координаційного критеріїв у процесі становлення норм і принципів міжнародного права в жодному разі не є даниною моді на штучне моделювання ситуацій, що відбуваються на міжнародній арені й лежать в основі функціоналістського підходу [4] до їх розуміння і тлумачення. Це реальні критерії, які мають могутню онто-гносеологічну і телеологічну базу, що

служить підставою виникнення механізму взаємодії національного, зокрема конституційного і міжнародного, публічного права.

У рамках цієї взаємодії в результаті прямої й інверсійної взаємодії між масивами національного законодавства і міжнародного права й виникають міжнародні правові стандарти, у тому числі міжнародні виборчі стандарти. Звідси можна дійти висновку, що міжнародні правові стандарти є важливим позитивним результатом, аксіологічною домінантою взаємодії національних і міжнародної правових систем.

В історичному аспекті становлення системи міжнародних правових стандартів на Європейському континенті прямо зв'язано з могутніми інтеграційними тенденціями й активізацією співробітництва європейських держав, насамперед у гуманітарній сфері, що має безпосередній вихід на визнання пріоритету прав людини перед правами держави, їх легалізацію, легітимацію, захист, охорону і гарантії реалізації. Тому сам процес виникнення цілого ряду «правових зразків» у рамках міжнародних міжурядових організацій і їх подальше сприйняття системами національного законодавства держав-членів цих організацій впливає на появу, становлення і функціонування цілого ряду демократичних інститутів на територіях цих держав, серед яких особливе місце належить виборам. І тут необхідно дуже чітко рефлексувати їх особливо важливе, конституціоналізуюче й інституціональне значення на становлення і стабільне функціонування національного і міжнародного правопорядків.

По-перше, вільні вибори, разом із референдумом, є вищим безпосереднім проявом влади народу, а престиж держави на світовій арені багато в чому залежить від відкритості й демократичності діючої в ньому виборчої системи. От чому саме законодавство про вибори і процес його вдосконалення необхідно розглядати як найважливішу складову частину здійснюваних в Україні демократичних реформ.

По-друге, вибори є зовнішнім вираженням суверенних прав, що належать громадянам держави, вільне волевиявлення яких лежить в основі повноважень і легітимності уряду, що представляє державу на міжнародній арені, діє від її імені.

По-третє, права кожного громадянина обирати і бути обраним у ході періодичних дійсно демократичних виборів є не тільки його конституційними, але одночасно й міжнародновизнаними правами людини, і в процесі свого здійснення вони вимагають здійснення і ряду інших основних прав і свобод (право на свободу слова, право на пересування і т. д.).

По-четверте, спостерігачі за виборами зобов'язані не тільки здійснювати контроль за дотриманням виборчого законодавства, але й поважати суверенітет приймаючої країни, а також права людини й основних свобод її громадян.

По-п'яте, вибори є найважливішим інститутом сучасної демократії, однією з головних форм вираження волі народу і його участі в політичному процесі, в управлінні суспільством і державою й одночасно способом формування представницьких органів влади. Крім того, вільні вибори є не тільки способом формування влади, але одночасно проявом відповідальності її перед народом. Тому уявляється природним, що вільні вибори забезпечуються за допомогою діючого механізму гарантій міжнародних виборчих стандартів.

Варто зазначити, що перманентне підвищення ролі міжнародних виборчих стандартів у національному законодавстві України бачиться в дії цілого ряду об'єктивних і суб'єктивних факторів. До першого можна віднести такі: об'єктивні процеси посилення ролі міжнародного права і його позитивного впливу на внутрішній правопорядок держав-членів міжнародного співтовариства; посилення почуття єдності й спільності народів і держав перед погрозами людської цивілізації – глобальними проблемами її існування і виживання, а також новими погрозами, що зазіхають на самі основи вже існуючого світоустрою, який об'єктивно формує новий, сучасний міжнародний правопорядок [5]; активізацію інтеграційної складової регіонального і

міжнародного співробітництва, що несе в собі не тільки могутній системний, але й інноваційний потенціал і в якому виборам відведена істотна роль як одному з найважливіших напрямів вже існуючого і перспективного міждержавного співробітництва на міжнародній арені й однієї з найважливіших сфер демократизації соціального і державного життя.

До суб'єктивних факторів, що впливають на позитивне ставлення держав до міжнародних виборчих стандартів, належать: готовність держав-членів міжнародних універсальних і регіональних ММУО до сприйняття таких стандартів, як міжнародні зобов'язання, і відтворення їх за допомогою механізму імплементації в національному конституційному і поточному виборчому законодавстві; підвищення ролі в зазначених процесах рядових громадян держав і їх політичних (політичні партії. – Авт.) і інших об'єднань, інших інститутів громадянського суспільства, що активно діють у сфері міжнародного співробітництва, яке обумовлює позитивний підхід держав до вдосконалення і розширення правового статусу особистості, трансформації в позитивному ключі ролі політичних партій і інших інституцій громадянського суспільства на рівні національного законодавства; підвищення соціальної, економічної і політичної активності й правової освіченості громадян пострадянських держав, що бачать у виборах могутній засіб реновації соціуму і держави.

Довгий час основним змістовним фактором, що конститує вибори, безумовно, було, насамперед і переважно, внутрішньодержавне законодавство. При цьому варто враховувати не тільки відповідний розділ Конституції України (Розділ III «Вибори. Референдум») [6] і профільні виборчі закони України, але й сукупність інших законодавчих і підзаконних актів держави, що вибудовують складну систему відносин між суб'єктами виборчого процесу, а також забезпечують і гарантують їхні права й обов'язки в цьому процесі.

В умовах глобалізації правової інтеграції за наявності могутніх тенденцій інтернаціоналізації конституційного права і конституціоналізації міжнародного права [7] зазначений національний нормативний масив не може бути визнаний оптимальним, він є не тільки неповним, але уявляється недостатнім.

Зазначені процеси актуалізують рецепцію права, причому якщо раніше існуюча в історії рецепція права становила лише запозичення окремих формально-юридичних джерел права, то в даний час інтеграція припускає будь-яке об'єднання правових систем, включаючи в себе й обмін правовим досвідом, і рецепцію права, і правове співробітництво, і т. д. А інтернаціоналізація права виводить таку взаємодію на новий, більш високий рівень – взаємодію національних правових систем і появу міжнародного права із загальними для всіх національних правопорядків інститутами [8].

Глобалізація, на думку В. В. Сорокіна, більш широкомасштабна, ніж рецепції права, і більш визначена, ніж інтеграції й інтернаціоналізації права; вона відрізняється всеохопленням і швидкістю впровадження міжнароднозначимих норм, процесів, стандартів у юридичну структуру суб'єктів глобалізації [9].

Дана доктринальна позиція фактично обґрунтовує розширювальне тлумачення переліку нормативно-правових актів, що утворюють національне законодавство, і включення в нього якісно нового джерела конституційного права – міжнародних договорів України.

Особливості зазначеного джерела права дуже чітко й однозначно визначені й закріплені в особливому міжнародно-правовому і конституційно-правовому механізмі, закладеному у ст. 9 Конституції України 1996 р. Відповідно до її положень, «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства» [10].

На думку О. А. Назаренко, проголошення у ст. 9 Конституції України чинних міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою

України, частиною національного законодавства і, відповідно, можливості їх застосування в Україні означає, що для врегулювання конституційно-правових відносин договірна форма є припустимою і можливою, оскільки в міжнародних договорах містяться норми, які регулюють найчастіше конституційно-правові відносини, а саме: закріплюють права і свободи людини і громадянина, гарантії їх захисту, закріплюють права національних меншин, мови національних меншин, регулюють актуальні питання громадянства, проблеми біженців, апатридів, що неможливо врегулювати виключно національними нормативно-правовими актами, основи місцевого самоврядування і багато інших [11]. Така доктринальна позиція є свідченням припустимої і можливої регламентації виборчих прав громадян конкретної держави за допомогою норм міжнародного права, що містяться в міжнародному договорі. Уявляється важливим указати на тлумачення цього механізму, яке дав М. О. Баймуратов. Воно має не тільки важливе доктринальне значення, але й становить істотний прагматичний інтерес. Зазначений автор вважає, що після давання такої згоди, яка в Україні процесуально реалізується парламентом у формі ратифікації міжнародного договору і видання відповідного закону України, міжнародний договір України стає частиною її національного законодавства, набуваючи форми і юридичної чинності закону [12] (поточного закону. – Авт.).

У зазначеному процесі варто звернути особливу увагу на його «запускаючий механізм», тобто на важливу роль самого феномена імплементації норм міжнародного права в норми національного законодавства.

Необхідно зазначити, що онтологічний й аксіологічний виміри імплементації мають воістину революційне значення як для міжнародного, так і для національного права. У першому аспекті імплементація надає можливість для посилення ролі і впливу самого міжнародного права. Впроваджуючи його норми в національне право держав і таким чином фактично нормуючи, нормотивуючи його, вона як би передбачає парадигму їх синхронної індивідуальної і колективної поведінки як на міжнародній арені, так і всередині себе, на національній території. У другому аспекті імплементація стає своєрідним прагматичним тестом на певну ідентичність міжнародного і національного (внутрішньодержавного) права, що виявляється в їхньому взаємному впливі й певному «переливанні» норм першого в друге і назад. Адже для того щоб бути застосовними, норми міжнародного права мають потребу в конкретизації з боку національного правопорядку. Тому, коли держави вживають заходів з їх імплементації, такі заходи можна розглядати як екстраординарні, але телеологічно передбачувані, що впливають на національну систему законодавства і, отже, на національну правову систему. Такі заходи можна оцінити як особливі заходи правового чи практичного (технологічного, процесуального) характеру, їх реалізація є об'єктивно необхідною для конкретизації на національному рівні принципів і норм відповідних міжнародних угод.

Отже, імплементацію норм міжнародного права доцільно, обґрунтовано і необхідно розглядати досить широко – з урахуванням як тих системних управлінських, нормативно-легальних і нормативно-процесуальних імпульсів, що вона справляє на національне право, так і з урахуванням «зворотного» зв'язку і взаємного впливу національного права держав на загальне міжнародне право. Особливо в контексті підвищення аксіологічної (ціннісної) складової останнього, прояву могутнього інтеграційного, кореляційного, гармонізаційного й адаптаційного механізмів. Таким чином, імплементація – це, насамперед, самостійна, телеологічно вивірена системна діяльність, що має властиві їй нормативні й процесуальні пріоритети і доміанти, яка приводить у дію всю систему норм і принципів міжнародного права.

Кінцевою метою імплементації є забезпечення міжнародно-правового регулювання відносин з дотримання і реалізації зобов'язань держав за міжнародним договором.

Необхідно враховувати, що онтологічною, методологічною, праксеологічною й одночасно нормативною основою механізму імплементації виступає системний комплекс міжнародних норм, розроблений міжнародним співтовариством з метою регламентації, регулювання і реалізації договірних норм, що містяться в праві міжнародних договорів. Так, профільний міжнародний акт у цій сфері – Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. [13] – містить цілий ряд положень, що визначають не тільки філософсько-парадигмальну значимість імплементації, але і її процесуально-технологічні наслідки – так, наприклад, кожен чинний договір є обов'язковим для його учасників і повинний сумлінно виконуватися (ст. 26); учасник не може посилатися на положення внутрішнього права як на виправдання невиконання їм договору (ст. 27); разом з текстом міжнародного договору може враховуватися практика його застосування і тлумачення, при згоді сторін (ст. 31, п. 3).

Слід зазначити, що даний процес в офіційних документах ООН позначається англійським терміном «implementation» (імплементація), буквально означаючий «здійснення», «виконання» [14]. Етимологічне значення цього терміна може бути витлумачене як фактична реалізація міжнародних зобов'язань на внутрішньодержавному рівні, а також конкретний спосіб включення міжнародно-правових норм у національну правову систему. Головна вимога імплементації – суворе додержання цілей і змісту міжнародного встановлення.

Академік права О. Ф. Скакун визначає імплементацію як цілеспрямовану організаційно-правову діяльність держав, що відбувається індивідуально чи колективно в рамках міжнародних організацій з метою своєчасної, всебічної і повної реалізацією зобов'язань, тобто втілення норм, прийнятих ними відповідно до міжнародного права, в юридичну практику [15].

Уявляється, що дане визначення носить системний характер, воно: а) розкриває парадигмальне призначення імплементації – реалізацію зобов'язань, прийнятих державами відповідно до міжнародного права; б) указує на можливий суб'єктний склад імплементації – держави, що здійснюють її індивідуально чи колективно в рамках міжнародних організацій; в) визначає гносеологічну складову імплементації – цілеспрямована організаційно-правова діяльність держави в профільній сфері; г) визначає праксеологічну складову імплементації – втілення норм міжнародного права в національну юридичну практику; д) указує на аксіологічну складову імплементації – своєчасна, всебічна і повна реалізація зобов'язань держави, узятих у рамках міжнародного права.

Необхідно враховувати, що в основі онтології імплементації, що визначає об'єктивну необхідність створення її механізму, лежить теза про те, що норми міжнародного права не мають безпосередньої дії в національних правових системах держав-учасниць міжнародних відносин так само, як і норми внутрішньодержавного права не застосовуються в міжнародно-правовій сфері. З цього приводу В. М. Корецький ще 1975 р. писав, що «міжнародне і внутрішнє право (кожне з них) має свої особливі завдання, свої різні сфери застосування. Межу між ними досить легко окреслити, якщо виходити з принципів суверенітету і незалежності держав» [16]. Разом з тим обґрунтовано уявляється, що дане положення, з урахуванням могутніх процесів глобалізації і міждержавної, зокрема європейської, інтеграції, утрачає свою актуальність, одночасно нівелюючи і підвищуючи роль і значимість механізму імплементації норм міжнародного права в національне законодавство держав-членів світового співтовариства.

Під механізмом імплементації в правовій доктрині розуміють сукупність методів і способів юридичного, організаційно-виконавчого і контрольного характеру, що використовуються суб'єктами міжнародного права з метою внутрішньодержавної реалізації його (міжнародного права) норм [17]. Варто звернути увагу на конструкцію

даного механізму, що складається з методів і способів юридичного, організаційно-виконавчого і контрольного характеру. Їх телеологія (цільове призначення) може бути реалізованою лише: а) у разі виконання належними суб'єктами перерахованих методів і способів; б) на підставі, у виконання й у порядку реалізації правових норм, установлених національним законодавством.

Тому особливого значення в зазначених умовах набуває функціонування структурних елементів, що входять у механізм імплементації. На думку І. І. Лукашука, сутність механізму імплементації норм міжнародного права в концентрованому вигляді виявляється, насамперед, у діяльності таких елементів (сфер), як: а) правотворча (у сфері правозастосування); б) організаційна й оперативно-виконавча; в) контрольна [18].

У даному контексті важливого методологічного значення набуває положення, яке висловив Т. М. Буряк, що стосується суб'єктів здійснення механізму імплементації. Він відзначає, що суверенна рівність держав, їх незалежність у здійсненні внутрішньої і зовнішньої політики обумовила та обставина, що вони, будучи творцями міжнародно-правових норм, виступають у той самий час основними суб'єктами їх імплементації [19].

Таким чином, практичну діяльність державних органів з реалізації зобов'язань, що випливають з міжнародного права, здійснює сама держава з використанням відповідного правового механізму, що, однак, формується з урахуванням розпоряджень міжнародного права. З цього приводу дуже важливим є зауваження О. С. Гавердовського про те, що зміст і форми окремих елементів цього механізму залежать як від змісту реалізованих міжнародно-правових норм, так і від потреб процесу імплементації [20].

Звідси можна дійти проміжного висновку про те, що основна маса міжнародно-правових норм, що містяться в міжнародно-правових договорах, прийнятих державами одноосібно, колективно, у рамках світового співтовариства чи ММУО, згодом реалізується через національний механізм імплементації. Тому теза О. С. Гавердовського про те, що успішне вирішення завдання підвищення ефективності впливу міжнародно-правових норм на регульовані ними міжнародні відносини перебуває в прямій залежності від характеру вживаних державами на національному і міжнародному рівнях заходів для реалізації взаємно погоджених правових розпоряджень [21], не тільки не втрачає своєї методологічної й управлінської важливості в сучасних умовах, але й дедалі більш стає актуальним.

Високий продуктивний потенціал даного положення підтверджується і його високою доктринальною акцентуацією, що виявляється в позиціях двох видатних учених-міжнародників – І. І. Лукашука і Р. А. Мюллерсона. Причому варто зазначити, що ці вчені не тільки підтримали, але й розвили його, деталізувавши в контексті різних підходів. Так, І. І. Лукашук звернув особливу увагу на стадійно-процесуальний і телеологічний аспекти імплементації, відзначивши, що «здійснення міжнародно-правових норм є, як правило, більш складним і відповідальним завданням, ніж їх прийняття» [22]. Р. А. Мюллерсон, віддаючи пріоритет методологічно-реалізаційній і формально-номінальній основам імплементації, дуже точно помітив, що «міжнародне право в цілому, за винятком тих норм, що адресовані міжнародним організаціям, здійснюється при сприянні норм національного права» [23].

Варто враховувати, що в міжнародно-правовій літературі термін «імплементація» досить часто вживається в контексті співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права, бо він виражає своєрідний момент трансформації норм першого в норми другого, виступає нормативно-процесуальним індикатором і відповідним гарантом початку і завершення такого процесу. Однак у правових доктринах держав СНД цей термін має більш широке тлумачення. Так, І. І. Лукашук, роблячи акцент на технологічному підході, пише: «Для того щоб регулювати відносини

за участі фізичних і юридичних осіб, правило, що міститься в міжнародно-правовій нормі, повинне увійти в правову систему країни у встановленому порядку. Інакше кажучи, стати нормою внутрішнього права. Цей процес іменують «трансформація»... Має місце явище здійснення міжнародної норми за допомогою внутрішньої, тобто імплементація міжнародної норми» [24].

У свою чергу, О. С. Гавердовський, розуміючи імплементацію в контексті своєрідної цільової діяльності правомочних (належних) суб'єктів, визначає її як цілеспрямовану організаційно-правову діяльність держав, що починається індивідуально чи колективно в рамках міжнародних організацій з метою своєчасної, всебічної і повної реалізації прийнятих ними відповідно до міжнародного права зобов'язань [25]. Таким чином, він виділяє, вибудовує, насамперед, певну стадійно-процесуальну характеристику цього процесу, здійснювану за участі різного набору суб'єктів (одна держава, кілька держав, світове співтовариство держав, держави в рамках ММУО і т. д.), визначаючи імплементацію як підготовчу, але іманентну стадію, що є об'єктивно необхідною для досягнення основної телеологічної домінанти – забезпечення своєчасної і всебічної реалізації міжнародно-правових норм шляхом формування і закріплення міжнародних зобов'язань держави в національному (внутрішньодержавному) праві за допомогою створення національної норми.

На думку С. В. Черниченка, в основі трансформації (імплементації) лежить транзитивна парадигма, тому вона і становить «переадресування» положень міжнародного права суб'єктам права внутрішньодержавного. Він відзначає, що «реально переадресовуються не норми міжнародного права як такі. На міждержавному рівні вони продовжують існувати і діяти. Просто у внутрішньодержавній сфері з'являються в результаті «переадресування» правила, що зовні повторюють гіпотези і диспозиції міжнародно-правових норм, але вже стосовно суб'єктів внутрішньодержавного права» [26].

Роблячи акцент на прагматичному підході, В. Я. Суворова вважає, що термін «імплементація» має право на існування як синонім терміна «реалізація» [27]. Аналогічну позицію займають В. М. Додонов, В. П. Панов і О. Г. Румянцев, що розуміють під імплементацією міжнародного права фактичну реалізацію міжнародних зобов'язань на внутрішньодержавному рівні. Більш того, вони додають йому більш широкого значення, відзначаючи, що цей термін також може бути використаний для позначення впливу норм міжнародного права на внутрішньодержавні відносини через внутрішньодержавне право без його розширювального трактування [28]. Разом з тим такий підхід уявляється невірним через явну спрощеність розуміння цього процесу.

У західній правовій доктрині має місце використання нарівні з терміном «імплементація» також терміна «національно-правова імплементація норм міжнародного права». Уявляється, що даний термін, за своїм значенням навантаженням, не тільки не тотожний терміну «імплементація», але і є більш вузьким у порівнянні з цим більш широким поняттям. Це наочно підтверджується тим, що «юридичне» прийняття норм національного права, необхідних для виконання норм міжнародного права, є хоч і необхідною, але тільки первинною, початковою дією, і жодною мірою не означає «фактичного» виконання міжнародно-правових зобов'язань.

Систематичний аналіз наведених доктринальних позицій дає можливість зробити висновок про те, що під міжнародним механізмом імплементації розуміється система правових і організаційних (у тому числі й процесуальних. – Авт.) засобів, створюваних як спільними зусиллями держав, так і використаних ними індивідуально з метою всебічної, своєчасної і повної реалізації зобов'язань, прийнятих відповідно до міжнародного права.

Однак деякі автори, наприклад В. Ю. Калугін, затверджують, що механізм імплементації норм на міжнародному рівні варто розуміти в більш вузькому аспекті.

Тому вчені роблять акцент на колективних, спільних зусиллях держав у цьому процесі [29], коли вони здійснюють організаційно-правову, включаючи і міжнародну нормотворчу, діяльність. Г. М. Вельямінов, що звертає особливу увагу на телеологічно-галузевий характер імплементації, фактично займає таку саму позицію – він вважає, що «договірна міжнародно-правова норма застосовується, тільки будучи рецептованою... у національному правопорядку. Норма ця стає також і внутрішньодержавною нормою, а за своїм предметом – нормою конкретної галузі національного права» [30].

Такий підхід актуалізує розгляд механізму національної імплементації, закріпленого в законодавстві України. Систематичний аналіз положень ст. 9 Конституції України, що легалізує і «запускає» механізм національної імплементації, має важливі методологічні особливості: а) як уже відзначалося, у ч. 1 ст. 9 передбачається, що всі чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких для України дана Верховною Радою України, апріорі є частиною її національного законодавства; б) у ч. 2 ст. 9 передбачається, що укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливо тільки після внесення в неї відповідних змін.

Застосування гносеологічного підходу до аналізу змісту цієї конституційної норми дає можливість визначити, що нормативні положення ч. 1 ст. 9 Конституції України спрямовані: а) на істотне розширення переліку джерел національного права (національного законодавства); б) це здійснюється шляхом сприйняття широкого кола норм і принципів, закріплених у міжнародних договорах; в) ці договори відображають досягнення світової цивілізації і результати співробітництва всіх суб'єктів міжнародного права і, насамперед, держав на міжнародній арені.

Конституційне формулювання даної статті дає можливість вважати міжнародні договори не тільки джерелом міжнародного права, але й джерелом права України [31].

Такий висновок, на думку М. О. Баймуратова і Т. М. Буряка, обґрунтовується декількома положеннями [32]. По-перше, включення в Конституцію України положення про дію міжнародних договорів як частини національного законодавства сприяє зміцненню суверенних прав України і підвищує її авторитет у світі як держави, що стала на демократичний шлях розвитку і в зовнішній сфері своєї діяльності. Разом з тим слід зазначити, що конституції ряду держав взагалі уникають питання про включення міжнародно-правових норм у національне законодавство (Беларусь, Молдова, Польща, Словаччина, Словенія, Узбекистан, Чехія, Швеція, Японія), що не заважає їм посідати гідне місце в ряді демократичних держав. В Україні ж це питання набуває достатньої гостроти. Систематичне тлумачення положень ст. 9 Конституції свідчить, що міжнародні договори можуть стати частиною національного законодавства тільки при дотриманні певної умови, а саме тільки ті, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України.

По-друге, необхідно відзначити, що законодавчі акти України, які регламентують порядок розробки, підписання і дії міжнародних договорів України, не містять поняття і тлумачення конституційного термінологічного формулювання «згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України». Для визначення значенневого навантаження цього формулювання варто використовувати аналогію закону:

а) положення Закону України «Про дію міжнародних договорів на території України» від 10 грудня 1991 р. [33], відповідно до якого тільки укладені й належним чином ратифіковані Україною міжнародні договори складають невід'ємну частину її національного законодавства і застосовуються в порядку, передбаченому для норм національного законодавства;

б) статтю 7 Закону України «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 р. [34], яка передбачає, що Верховна Рада України здійснює ратифікацію міжнародних договорів шляхом прийняття спеціального закону про ратифікацію;

в) у ст. 2 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня

2004 р. [35] міститься визначення і тлумачення ряду термінів, що стосуються досліджуваної нами проблематики. Так, під укладенням міжнародного договору України варто розуміти дії щодо підготовки тексту міжнародного договору, його прийняття, установлення його дійсності, підписання міжнародного договору і надання згоди на його обов'язковість для України. Під підписанням міжнародного договору варто розуміти чи стадію укладення міжнародного договору, чи форму надання Україною згоди на обов'язковість для неї міжнародного договору у випадках, передбачених міжнародним договором чи іншою домовленістю сторін. Під ратифікацією, затвердженням, прийняттям, приєднанням до міжнародного договору – у залежності від конкретного випадку – варто розуміти форму надання згоди України на обов'язковість для неї міжнародного договору. Крім того, ст. 8 зазначеного Закону України «Надання згоди України на обов'язковість для неї міжнародного договору» містить положення, відповідно до яких згода України на обов'язковість для неї міжнародного договору може надаватися шляхом підписання, ратифікації, затвердження, прийняття договору, приєднання до договору; згода України на обов'язковість для неї міжнародного договору може надаватися й іншим шляхом, про який домовилися сторони.

Отже, можна дійти певних *висновків*: а) під конституційним формулюванням «згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України» розуміється в основному ратифікація міжнародного договору, але застосування досліджуваного термінологічного зв'язування можливо і при затвердженні, прийнятті, приєднанні до міжнародного договору, що також оформляється законом України; б) при її здійсненні передбачене видання національного нормативного акта у вигляді спеціального закону про ратифікацію, затвердження, прийняття, приєднання до міжнародного договору, що свідчить про опосередковану трансформацію міжнародних норм у національне законодавство України; в) можна говорити про те, що тільки ті міжнародні договори України, що належним чином будуть ратифіковані, є джерелами її національного і, отже, конституційного права.

Таким чином, можливо стверджувати, що ратифікація міжнародних договорів є найважливішою і відмітною стадією укладення міжнародних договорів, які є джерелами конституційного права держав-учасниць.

Список використаної літератури

1. Исмаилов Б. И. Современная система международных избирательных стандартов [Електронний ресурс] / Б. И. Исмаилов. – Режим доступу: http://www.portalus.ru/modules/internationallaw/rus_readme.php?subaction=showfull&id=1193526870&archive=&start_from=&ucat=
2. Там само.
3. Там само.
4. Див.: Mitrany D. A working peace system / D. Mitrany. – London, 1966; Mitrany D. The prospect of integration: federal or functional / D. Mitrany // Journal of Common Market Studies. – 1965.
5. Див.: Баймуратов М. А. Международный правопорядок: концептуальные подходы к становлению понятийной характеристики / М. А. Баймуратов // Международное публичное и частное право. – 2010. – № 1. – С. 2–10.
6. Конституція України 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
7. Див.: Волошин Ю. О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти: моногр. / Ю. О. Волошин. – К.: Логос, 2010; Сорокин В. В. Юридическая глобалистика: учебник: в 2 т. / В. В. Сорокин. – М.: Юрлитинформ, 2010.
8. Сорокин В. В. Юридическая глобалистика: учебник: в 2 т. / В. В. Сорокин. – М.:

- Юрлитинформ, 2010. – С. 28.
9. Там само. – С. 28–29.
 10. Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
 11. Назаренко О. А. Договори в систематиці джерел конституційного права України / О. А. Назаренко // Джерела конституційного права України / Ю. С. Шемшученко, Н. М. Пархоменко, О. В. Скрипнюк [та ін.]. – К. : Наукова думка, 2010. – С. 380.
 12. Див.: Баймуратов М. А. Муниципальная власть: актуальные проблемы становления и развития в Украине / М. А. Баймуратов, В. А. Григорьев. – О. : Юрид. літ., 2003. – С. 163.
 13. Венская конвенция о праве международных договоров от 23 мая 1969 г. : сб. важнейших док. по междунар. праву. – М. : ИМП, 1996. – Ч. 1 : Общая. – С. 320–351.
 14. Implementation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dictionary.tipator.ru/translation/implementation>
 15. Юридический научно-практический словарь-справочник (основные термины и понятия) / О. Ф. Скакун, Д. А. Бондаренко ; под общ. ред. проф. О. Ф. Скакун. – Х. : Эспада, 2007. – С. 104.
 16. Корецкий В. М. «Общие принципы права» в международном праве / В. М. Корецкий. – К. : Изд-во АН УССР, 1975. – С. 8.
 17. Юридический научно-практический словарь-справочник (основные термины и понятия). – С. 174–175.
 18. Лукашук И. И. Механизм международно-правового регулирования / И. И. Лукашук. – К. : Вища шк., 1980. – С. 134.
 19. Див.: Баймуратов М. А. Объектный состав местного самоуправления в Украине: телеологические установки, идентификация, конституционно-правовая регламентация : моногр. / М. А. Баймуратов, Т. М. Буряк. – Сумы : Університетська книга ; М. : ТрансЛит, 2007. – С. 145.
 20. Гавердовский А. С. Имплементация норм международного права / А. С. Гавердовский. – К. : Вища шк., 1980. – С. 91.
 21. Там само. – С. 5.
 22. Лукашук И. И. Международно-правовое регулирование международных отношений (системный подход) / И. И. Лукашук. – М. : Междунар. отношения, 1975. – С. 16.
 23. Мюллерсон Р. А. Соотношение международного и национального права / Р. А. Мюллерсон. – М. : Междунар. отношения, 1982. – С. 19.
 24. Лукашук И. И. Нормы международного права в правовой системе России / И. И. Лукашук. – М. : Спарк, 1997. – С. 12.
 25. Гавердовский А. С. Вказ. твір. – С. 62.
 26. Международное право / под ред. А. А. Ковалева, С. В. Черниченко. – М. : Проспект, 2007. – С. 102–103.
 27. Суворова В. Я. Обеспечение реализации договорных норм международного права (юридическая природа) / В. Я. Суворова // Сов. гос. и право. – 1991. – № 9. – С. 116.
 28. Додонов В. Н. Международное право : словарь-справ. / В. Н. Додонов, В. П. Панов, О. Г. Румянцев ; под общ. ред. В. Н. Трофимова. – М. : ИНФРА-М, 1997. – С. 86.
 29. Калугин В. Ю. Международное гуманитарное право / В. Ю. Калугин, Л. В. Павлова, И. В. Фисенко ; под общ. ред. В. Ю. Калугина. – Мн. : Тесей, 1999. – С. 218.
 30. Вельяминов Г. М. Международные договоры в «международном частном праве»

- и его понятие / Г. М. Вельяминов // Гос. и право. – 2002. – № 8. – С. 79.
31. Мармазов В. Є. Рада Європи: політико-правовий механізм інтеграції / В. Є. Мармазов, І. С. К. Піляєв. – К. : Юридична книга, 2000. – С.124.
32. Див.: Баймуратов М. А., Буряк Т. М. Вказ. твір. – С. 145.
33. О действии международных договоров на территории Украины : Закон Украины от 10 дек. 1991 г. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 617.
34. О международных договорах Украины : Закон Украины от 22 дек. 1993 г. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 10. – Ст. 45.
35. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 черв. 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 504.
- Стаття надійшла до редакції 02.10.2011 р.

B. Khofman

**PERCEPTION OF UKRAINE OF INTERNATIONAL ELECTORAL STANDARDS
NATIONAL LEGISLATION**

In the article, the adaptation of international standards in the national electoral system.

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

УДК 346.2

С. І. Василенко

СОЦІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ: ПОНЯТТЯ ТА НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Ця стаття розглядає поняття соціальної діяльності підприємств, її законодавче регулювання. Автором проаналізовано також окремі напрями соціальної діяльності підприємств, проблеми її законодавчого регулювання та практичної реалізації.

Ключові слова: соціальна діяльність підприємств, напрями діяльності, адміністрування, виробнича діяльність.

Постановка проблеми. Стаття 1 Конституції України проголошує нашу державу як соціальну. Таким чином, Україна взяла на себе обов'язок щодо гарантування та впровадження соціальних стандартів в усіх сферах життєдіяльності українського народу. Державою проголошена велика кількість соціальних програм, які стосуються у тому числі і виробничої сфери.

Одне з провідних місць в системі господарювання України займають підприємства. Тому недаремно держава розглядає цей суб'єкт господарювання як один із найважливіших провідників реалізації соціальної політики в Україні в сфері суспільного виробництва.

На сьогоднішній день підприємства загалом чітко виконують вимоги законодавства щодо виконання зобов'язань в соціальній сфері. Це обумовлено вигодою як з боку держави, так і з боку підприємства. Для держави розвиток соціальної діяльності підприємства дає можливість перекласти частину власних функцій в соціальній сфері для виконання їх підприємствами. Для підприємств, ефективно проведення соціальних заходів дає змогу підвищити продуктивність праці і як наслідок об'єм прибутку.

Однак, залишається велика кількість невирішених питань в законодавчій сфері